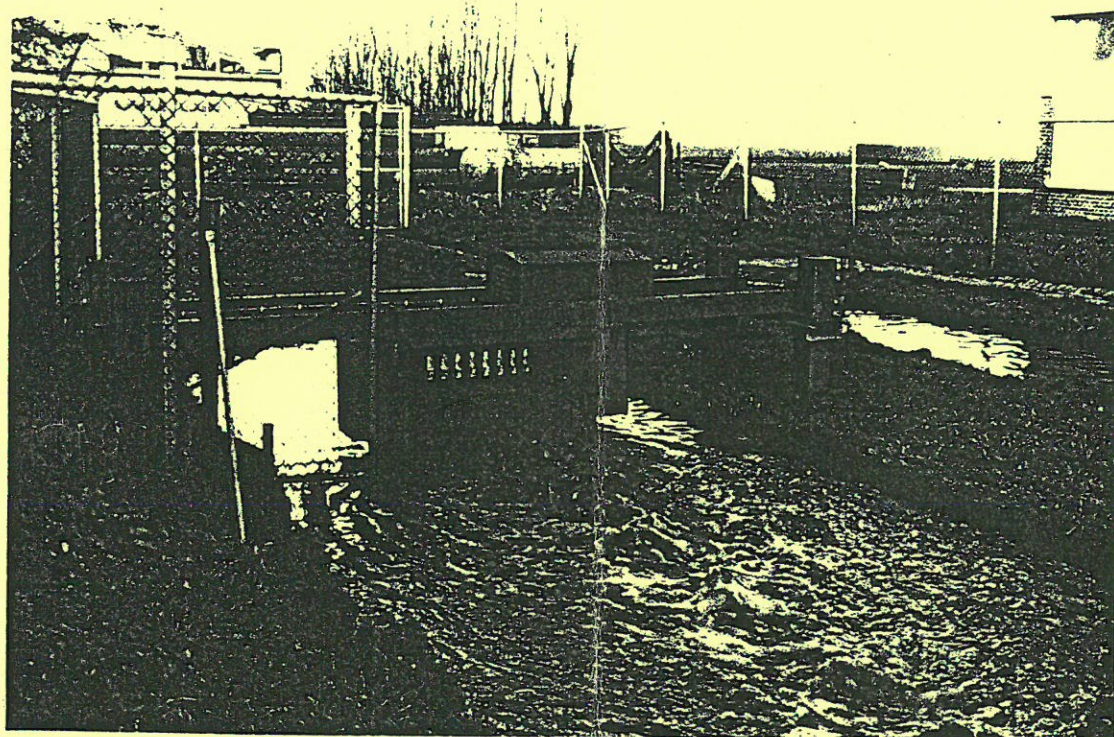

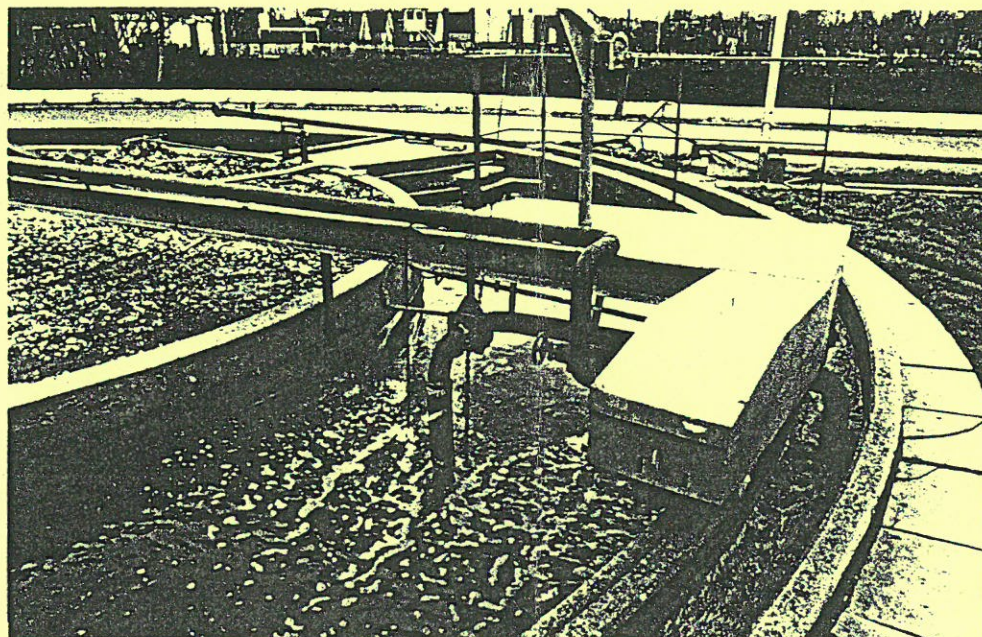
STIELZ

oktober 1990

Pasveer-slotten:

Afvalwater zuiveren met behulp van lucht

Redactie: Marja Kroef, Staalwijkstraat 15, 2313 XP Leiden, telefoon 071 - 143416

Uitgave: Stichting Industrieel erfgoed Leiden
Meermanshof 13, 2312 XK Leiden, telefoon 071 - 141405

Inhoud

- 2 Parmentier-panden symbolisch beschermd
- 4 Kranteknipsels
- 7 De Meelfabriek moet behouden
- 8 Kranteknipsels
- 11 De Pasveer-sloten
- 16 Open monumentendag
- 17 Kranteknipsels

Omslagfoto's Günther Ditz

boven:

oxydatie-sloot Voorschoten, beluchtingsborstel type Hoekstaal

onder: oxydatie-sloot Koudekerk

Vergaderingen Stiel

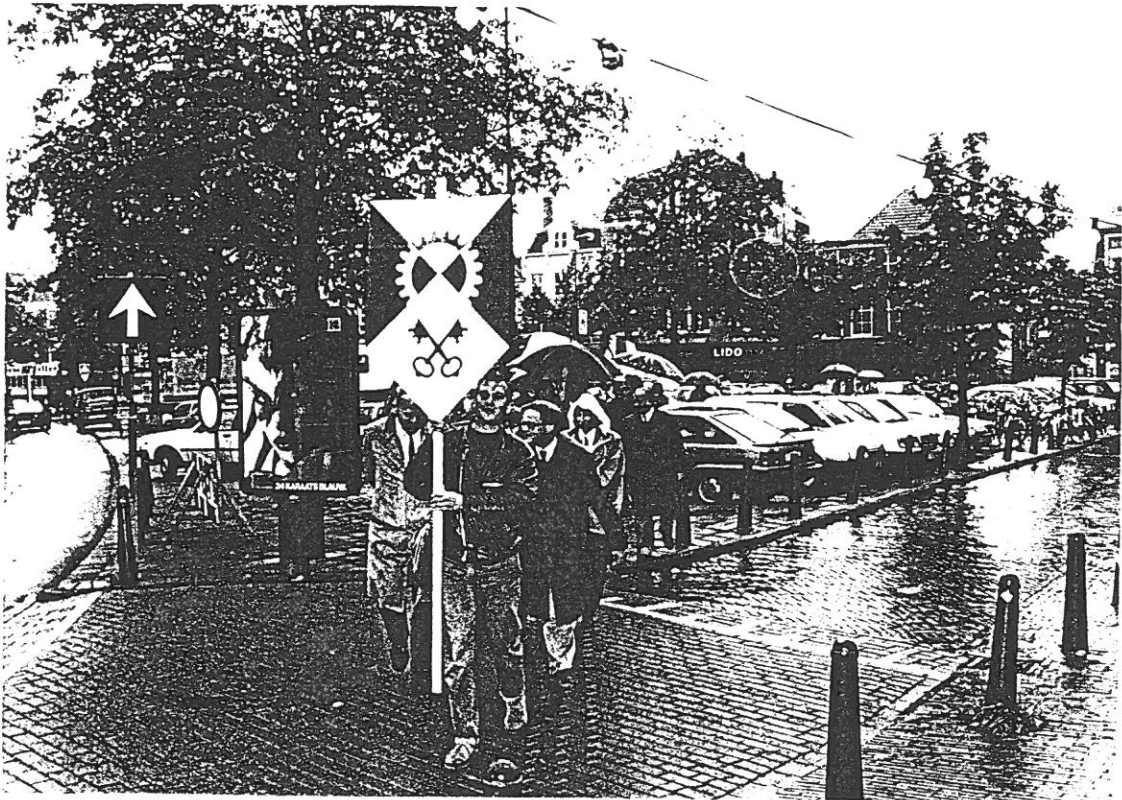
Iedere belangstellende is welkom op de vergaderingen van Stiel

De eerstvolgende bijeenkomsten zijn op:

20 november om 15.45 uur
in het Gemeentearchief, Boisotkade 2A

8 januari om 19.45 uur in het Gulden Vlies, Breestraat 125

Wat gesloopt is komt nooit meer terug

Sinds 7 juli wordt het Parmentier-complex aan de Lammermarkt gesierd met een schild dat de waarde van de panden symboliseert. "Monument van bedrijf en techniek" staat te lezen op het schild, dat Stiel op 7 juli overhandigde aan wethouder Van Rij van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening.

Onder het motto "Voor het behoud van Parmentier - tegen hoogbouw en disco" had Stiel die dag een kleine demonstratie op poten gezet. Vanaf de Steenstraat ging het, onder de inspirerende klanken van harmoniekapel Werkmans Wilskracht, in optocht naar de Lammermarkt.

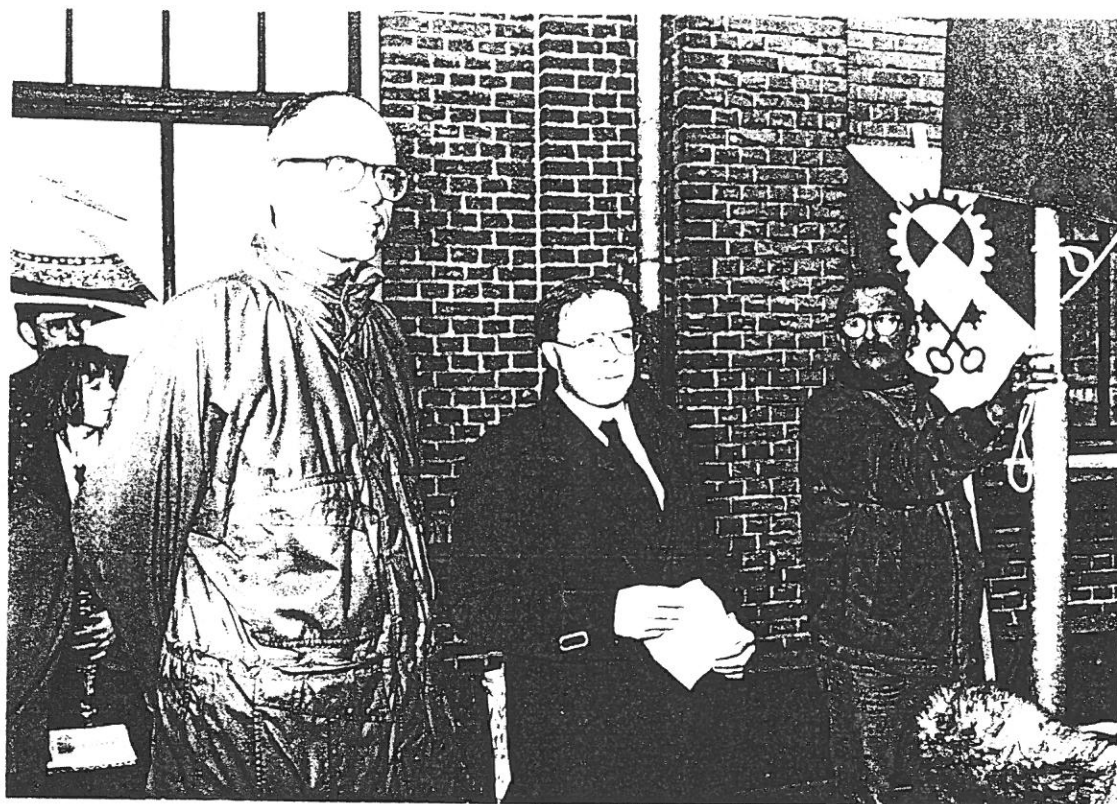
Stiel-secretaris Heiko Tjalsma zei daar ondermeer: "Wij staan hier voor één van de laatste gawe resten van het rijke Leidse textiel-verleden. Dit is één van de weinige herinneringen aan de geheel uit de binnenstad verdwenen industrie, en het oudste in Leiden bekende voorbeeld van een moderne fabriek, als zodanig en in één geheel gebouwd. Het grootste gedeelte van de bekende Leidse textielfabrieken - Krantz, Clos & Leembruggen, Zaalberg, Le Poole en veel eerder al de Leidse Katoen Maatschappij, is zonder slag of stoot verdwenen. Dit pand zou hetzelfde lot moeten ondergaan.

Er is echter nog hoop. Aanstane maandag moet de Leidse gemeenteraad een besluit nemen over het verdwijnen van dit unieke pand. Een aantal raadsleden heeft zich al uitgesproken tegen sloop en ook overigens tegen de komst van de discotheek. Aan de raadsleden die nog twijfelen - en trouwens ook aan het Leidse college van burgemeester en wethouders -

zouden wij willen vragen, nog eens goed te bedenken wat zij doen. Zoals in het verleden al zo vaak is gebleken, is het altijd heel gemakkelijk een oud en waardevol gebouw te slopen. Onmogelijk is het echter, iets wat eenmaal gesloopt is weer terug te krijgen. Ook al is er misschien niet direct genoeg geld voor een volledig nieuwe bestemming, daar valt verder over te praten en te denken. Veel mensen in Leiden willen zich de stad als fabrieksstad kunnen blijven herinneren."

Deze opwekkende woorden en het feit dat wethouder Van Rij het schild in ontvangst nam, verhinderden niet dat de gemeenteraad een paar dagen later met één stem meerderheid besloot, negatief te adviseren over plaatsing van de Parmentier-panden op de rijks-monumentenlijst. De benodigde twintig stemmen kwamen van de voltallige fracties van PvdA en CDA, plus twee VVD-leden. Vier andere VVD-ers, D66, Groen Links en de SP waren ervoor, Parmentier op de rijksmonumentenlijst te plaatsen. Sommige fracties bekritiseerden het feit dat er nog steeds geen schouwrapport van de gemeente lag over de bouwkundige toestand van de Parmentier-panden. Een schatting van restauratie-kosten blijft daardoor natte-vinger-werk.

Marja Kroef
foto's Niek Bavelaar

Op 7 juli voor de Parmentier-panden: Stiel-secretaris Tjalsma spreekt wethouder Van Rij toe (boven) en Werkmans Wilkracht fluit een toontje hoger (onder)

Parmentiercomplex symbolisch tot monument verklaard

Aan wethouder T. van Rij van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening is zaterdagmiddag bij het Parmentiercomplex aan de Lammermarkt een monumentenschild overgedragen. Vertegenwoordigers van de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (STIEL) wilden daarmee nog eens benadrukken dat het gebouwencomplex niet mag verdwijnen uit het stadsbeeld. De regenachtige bijeenkomst werd begeleid door muziek van Werkmans Wilskracht.

Tot voor kort was de voormalige textielfabriek in gebruik bij de firma Ico-Athibu. Het is inmiddels gekocht door de Katwijkse projectontwikkelaar Van der Plas. Die wil het afbreken om er een nieuw gebouw met een onderkomen voor de Koets-o-theek, kantoren, woningen en winkels. Buurtbewoners hebben inmiddels al hun bezwaren geuit tegen de komst van de Koets-o-theek. Secretaris H. Tjalsma van STIEL wees zaterdag nog eens op het historische belang van het gebouw dat een van de weinige overgebleven gave negentiende eeuwse fabrieksgebouwen in Leiden is. Wethouder Van Rij sprak zijn waardering uit voor het werk van STIEL. Hoewel ook hij stelde dat het belangrijk is dat industriële monumenten als zodanig worden erkend, merkte hij ook op dat het behoud van het Parmentiercomplex niet haalbaar zal zijn. „Er moeten nu eenmaal ook prioriteiten gesteld worden bij de besteding van het weinige geld”.

FOTO: WIM VAN NOORT

Leidse Courant 9/7

Leidse Post 11/7

LEIDEN – Een vertegenwoordiging van de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (STIEL) heeft met muzikale steun van Werkmans Wilskracht zaterdagmiddag voor het voormalige pand van ICO-Athibu aan de Lammermarkt, het zogenaamde Parmentier-complex, een levensgroot monumentenschild aan wethouder Van Rij van volkshuisvesting overgedragen.

De wethouder, die overeenkomstig het standpunt van het Leidse College van B en W, moest bekennen dat behoud van het complex geen haalbare zaak is, mocht het schild, met daarop de tekst 'Monument van Bedrijf en Techniek' eigenhandig onthullen. STIEL denkt uiteraard anders over de mogelijkheden tot behoud van dit karakteristieke complex, waarvan overigens het achterste gedeelte in bouwkundig slechte staat verkeert. Volgens STIEL-secretaris Tjalsma heeft het complex voor Lei-

den historisch belang, omdat het een van de laatste overgebleven 19e eeuwse fabrieksgebouwen in de Sleutelstad is. Niettemin is het complex reeds aangekocht door de Katwijkse projectontwikkelaar Van der Plas, die de gebouwen wil slopen om er winkels, woningen en enkele kantoren voor in de plaats te zetten. Ook de studenten-discotheek Koets-O-Theek zou hier een nieuw onderkomen kunnen vinden, maar daartegen hebben de buurtbewoners nogal bezwaar.

Negatief advies Parmentierpand

LEIDEN - De gemeente Leiden adviseert negatief over de plaatsing op de rijksmonumentenlijst van het Parmentierpand aan de Lammermarkt. Een meerderheid van de gemeenteraad steunde gisteravond het voorstel van B en W om het negatieve advies uit te brengen. Twintig raadsleden (de fracties van PvdA en CDA en de VV-

D'ers Bakker en Driessen) gingen akkoord.

Op verzoek van de VVD-fractie besprak de gemeenteraad gisteravond het advies dat de gemeente Leiden geeft over plaatsing van het pand op de monumentenlijst. B en W willen het pand niet op die lijst hebben, omdat restauratie te duur is en er een bouwplan ligt dat de voorkeur heeft. Er komen kantoren, winkels en de Koets-o-theek als het aan het college ligt. Maar over het bouwplan en de daaraan gekoppelde sloop wordt pas in het najaar besloten.

D66, Groen Links, de SP en vier raadsleden van de VVD bleken uiteindelijk voorstander van plaatsing op de rijksmonumentenlijst. Groen-Linksfractievoorzitter Laurier betoogde dat er onvoldoende informatie is om nu al een advies te geven. Er is geen schouwrapport, geen inzicht in de gebruiksmogelijkheden van het pand en er is geen rekening gehouden met eventuele opbrengsten van dat nieuwe gebruik. Bij alle berekeningen is slechts uitgegaan van de kosten die het gevolg zijn van aankoop en restauratie: bij elkaar door B en W geschat op tien miljoen.

Laurier verbaasde zich bovendien over het feit dat het college zomaar voorbij gaat aan de adviezen van bijna alle instellingen in Leiden die zich met restauraties bezighou-

den. "Je kunt je zelfs afvragen of het B en W-besluit geen motie van wantrouwen is tegen de adviserende instellingen die je voor een deel zelf in het leven hebt geroepen om je met hun deskundigheid terzijde te staan", aldus Laurier, die werd bijgevallen door Snelders (D66), Vergeer (SP) en de vier VVD'ers.

Volgens PvdA-wethouder Van Rij (ruimtelijke ordening) heeft het college de afweging gemaakt tussen de belangen van de eigenaar (de Katwijkse projectontwikkelaar De Lange en Van der Plas) en de gebruiksmogelijkheden aan de ene kant en de cultuurhistorische waarde aan de andere kant. Die afweging leidde tot het besluit een negatief advies te geven over plaatsing van het pand op de monumentenlijst.

Van Rij zei er overigens bij dat het nog maar de vraag is of het verzoek tot plaatsing op die lijst in het huidige geval het pand tijdens de procedure beschermt. Omdat de sloopvergunning en de bouwvergunning voor de nieuwbouw zijn ingediend in januari en het verzoek tot plaatsing op de lijst pas in februari bij de minister van cultuur werd ingediend, zou de bescherming niet gelden voor het huidige bouwplan.

Van Rij beloofde echter geen sloopvergunning af te geven, voordat de raad in het najaar over het bouwplan (en dus de vestiging van de Koets-o-theek op die plek) een uitspraak heeft gedaan.

Sloperskogel

"Architectuur is de meest democratische vorm van alle kunsten". Minister d'Ancona heeft deze stelling eens geponeerd, al ver voor zij minister werd met cultuur in haar portefeuille. Haar verklaring is dat iedereen van deze kunstvorm kan genieten. Architectuur staat gewoon op straat. Je hoeft er niet voor naar binnen en er geen kaartje voor te kopen. Iedereen kan het kosteloos bekijken, bekritisieren, er bevreemd of bewogen door raken.

Veel Leidenaars genieten dagelijks van de mooie gebouwen die Leiden rijk is. Helaas zijn er de afgelopen jaren nogal wat bouwwerken met de grond gelijk gemaakt. Tot voor kort kwamen immers alleen gebouwen die ouder zijn dan 50 jaar in aanmerking om als monument beschermd te worden. Jongere gebouwen moesten die bescherming ontberen, terwijl ze het soms meer dan waard bleken te zijn. Kijk maar naar het gebouw Zonnestraal in Hilversum (thans in deplorabele staat verkerend), of naar het vroegere Van Nelle-gebouw in Leiden dat één van de toonbeelden was van een architectuurstroming die Nederland in de jaren dertig tot het centrum van het Nieuwe Bouwen maakte. Het complex kon ongestraft met de grond gelijk worden gemaakt en heeft, tot op de dag van vandaag, een lelijk gapend gat in de Aalmarkt achtergelaten.

Sloperskogel (2)

Met name projectontwikkelaars hebben in voorbije jaren soms verwoestend huis gehouden in de Leidse binnenstad. Maar ook de gemeente is niet geheel onschuldig aan de vernieling van het architectonisch erfgoed. De verwoesting gaat nog steeds door als Leidenaars niet op hun tellen passen. Momenteel liggen de panden van Ico-Athibu, de vroegere Parmentierfabriek aan de Lammermarkt en het voormalig Koninklijk Militair Invalidenhuis aan de Hoge Rijndijk, onder vuur.

Beide complexen zijn in handen gekomen van de Katwijkse

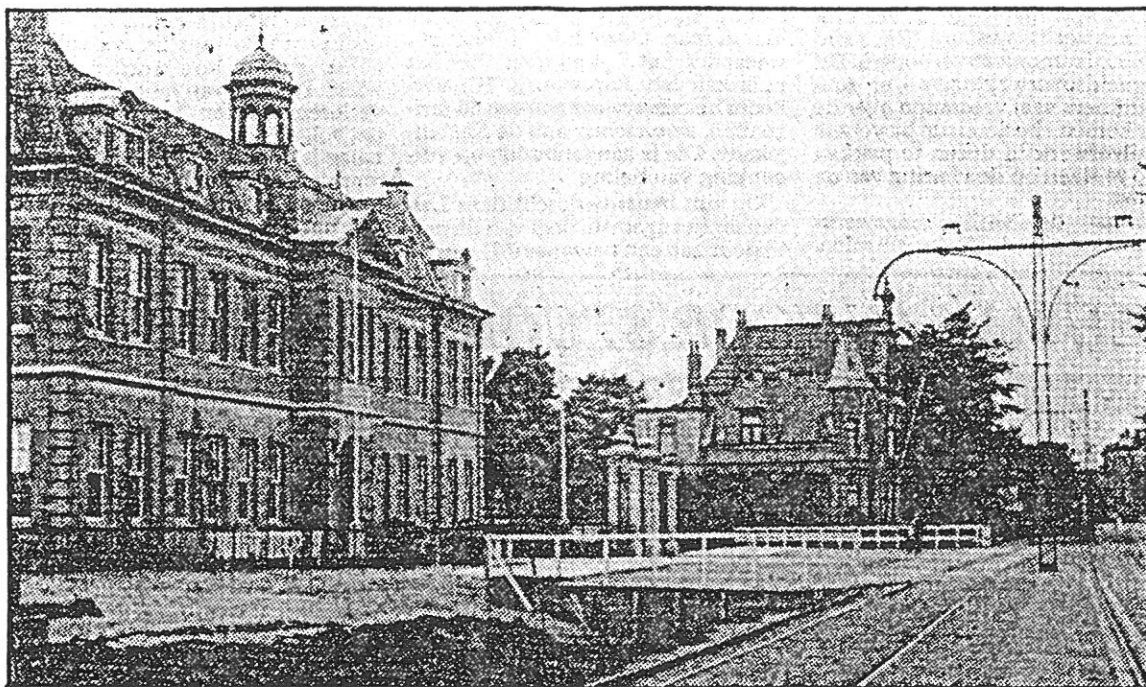
men, een schitterende regentenkamer en aan de achterzijde bevindt zich een soort serre met dorische pilasters.

Architect van het, uit 1913 daterende neo-classicistische gebouw is C.B. Posthumus Meyjes. Het is niet de eerste keer dat het werk van deze beroemde architect wordt bedreigd. Aan het begin van de jaren tachtig dreigden twee monumentale woonhuizen van Posthumus Meyjes, aan de Stationsweg 23 en 25, onder de slopershamer te vallen om plaats te maken voor een modern kantoorgebouw met een glazen pui. Tegenspeler van de toenmalige eigenaar van de panden, Passage Noordwijk BV, was de toenmalige wethouder van ruimtelijke ordening Waal: een meester in het doen ontstaan van een onontwarpbare kluwen procedures.

Rondom de panden ontspan zich dan ook een even ingewikkeld als langdurig juridisch steekspel. De doelstelling van

projectontwikkelaar De Lange en Van der Plas die plannen heeft om het éne gebouw geheel, en het andere gedeeltelijk, te slopen. Of hij zijn zin krijgt hangt af van de gemeente die zich tot dusver, met betrekking tot de sloop van de panden aan de Lammermarkt, niet onwillig heeft getoond.

Omwonenden en bewoners van ons (industriële) erfgoed hebben zich intussen opgeworpen als beschermers van deze jonge monumenten. Met name de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (Stiel) heeft zich ingezet voor de bescherming van Parmentierfabriek. Over het gebouw aan de Hoge Rijndijk werd tot voor kort nauwelijks met een woord gerept. Deze week maakte de Leidse restaurerende instellingen bekend minister 'd Ancona van cultuur te hebben gevraagd het pand aan te wijzen als beschermd monument. Gevreesd wordt dat de Katwijkse projectontwikkelaar anders met een verbouwingsplan op de proppen zal

* Een plaatje van de Hoge Rijndijk in 1920 met links het Koninklijk Militair Invalidenhuis, het huidige Ico-Athibupand dat binnenkort leeg wordt opgeleverd. Rechts de portalen van de toentertijd nieuwe elektrische stadstram.
(foto uit 'Een straatje om in Leiden')

komen waarbij rücksichtloos de slopershamer zal worden gehanteerd.

Volgens gemeente-ambtenaar E. Meulema, van de afdeling stedenbouw, valt dat wel mee. Hij schat dat 80% van het gebouw blijft staan. Alleen aan de achterzijde zou een gedeelte worden gesloopt zodat er 24 nieuwe appartementen neergezet kunnen worden. Wat er in het oude gebouw komt (appartementen of bedrijven) staat, volgens Meulema, nog ter discussie. De gemeente wil zich voorlopig niet met de discussie over het gebouw aan de Hoge Rijndijk bemoeien, totdat een definitief besluit is genomen over het plan Lammermarkt.

Sloperskogel (3)

De restaurerende instellingen vrezen dat alleen de voorgevel van het voormalig Militair Invalidenhuis aan de Hoge Rijndijk door de projectontwikkelaar ongemoeid wordt gelaten. Zij wijzen er op dat ook de rest van het complex beschermenswaardig is. Het gebouw heeft een fraaie entree en een trappenhuis met gebrandschilderde glas-in-lood ra-

Waal was evenwel helder: de monumentale panden aan de Stationsweg moesten behouden blijven voor het nageslacht. Tot twee maal toe boog de Raad van State, het hoogste rechtscollege als het gaat om administratieve rechtspraak, zich over de kwestie. Toen uiteindelijk de ontwikkelaar het pleit leek te winnen kocht de gemeente de panden op ten einde sloop te voorkomen.

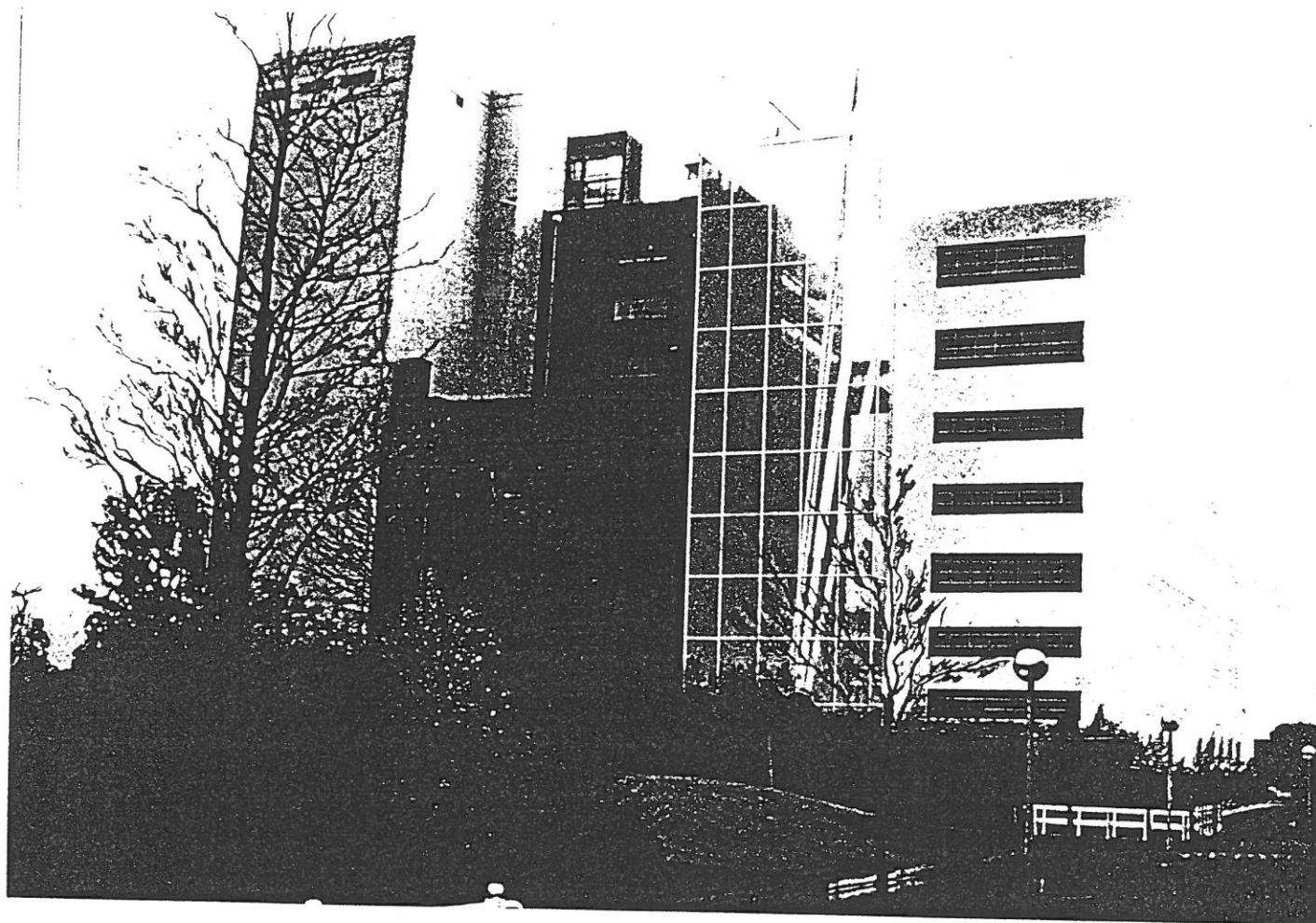
De vraag is of het huidige gemeentebestuur net zo ver zal gaan als de voormalige wethouder om het architectonisch erfgoed van Posthumus Meyjes te redden. De gang van zaken rond het Parmentiercomplex aan de Lammermarkt (ook eigendom van De Lange en Van der Plas), doet bij omwonenden van het gebouw aan de Hoge Rijndijk het ergste vrezen.

Tot die omwonenden behoort schrijver Maarten Biesheuvel en zijn echtgenote Eva. Ook zij hebben zich, met andere omwon-

den, tot de minister van wvc gewend met het verzoek het voormalig Koninklijk Militair Invalidenhuis op de rijksmonumentenlijst te plaatsen. Eva Biesheuvel meent dat door de (gedeeltelijke) sloop van het neo-classicistische gebouw met zijn prachtige bomen een karakteristiek stukje Leiden verloren gaat.

Het echtpaar Biesheuvel is zeer teleurgesteld over het antwoord van de minister. "We hebben als antwoord gekregen dat wij geen belanghebbenden zijn en dat ons verzoek daarom niet in behandeling wordt genomen. Maar, in de wet staat helemaal niet omschreven wat belanghebbenden zijn". Maarten Biesheuvel meent dat er sprake is van "een opzettelijke verkeerde interpretatie van het betreffende wetsartikel". De Biesheuvels hebben de hoop, om de sloperskogel te kunnen keren, nog niet opgegeven. "We hopen dat de restauratiestichtingen meer succes hebben".

De Meelfabriek moet behouden

Fotomontage van het ontwerp van Van Dijk voor hergebruik van de Leidse meelfabriek

De Leidse meelfabriek moet behouden blijven, vindt Stiel. Daarom is op 15 augustus bij het ministerie van WVC een aanvraag ingediend, om het complex onder bescherming van de Monumentenwet te brengen. In een uitgebreide brief heeft Stiel niet alleen de panden beschreven, maar ook gewezen op alternatieve gebruiksmogelijkheden.

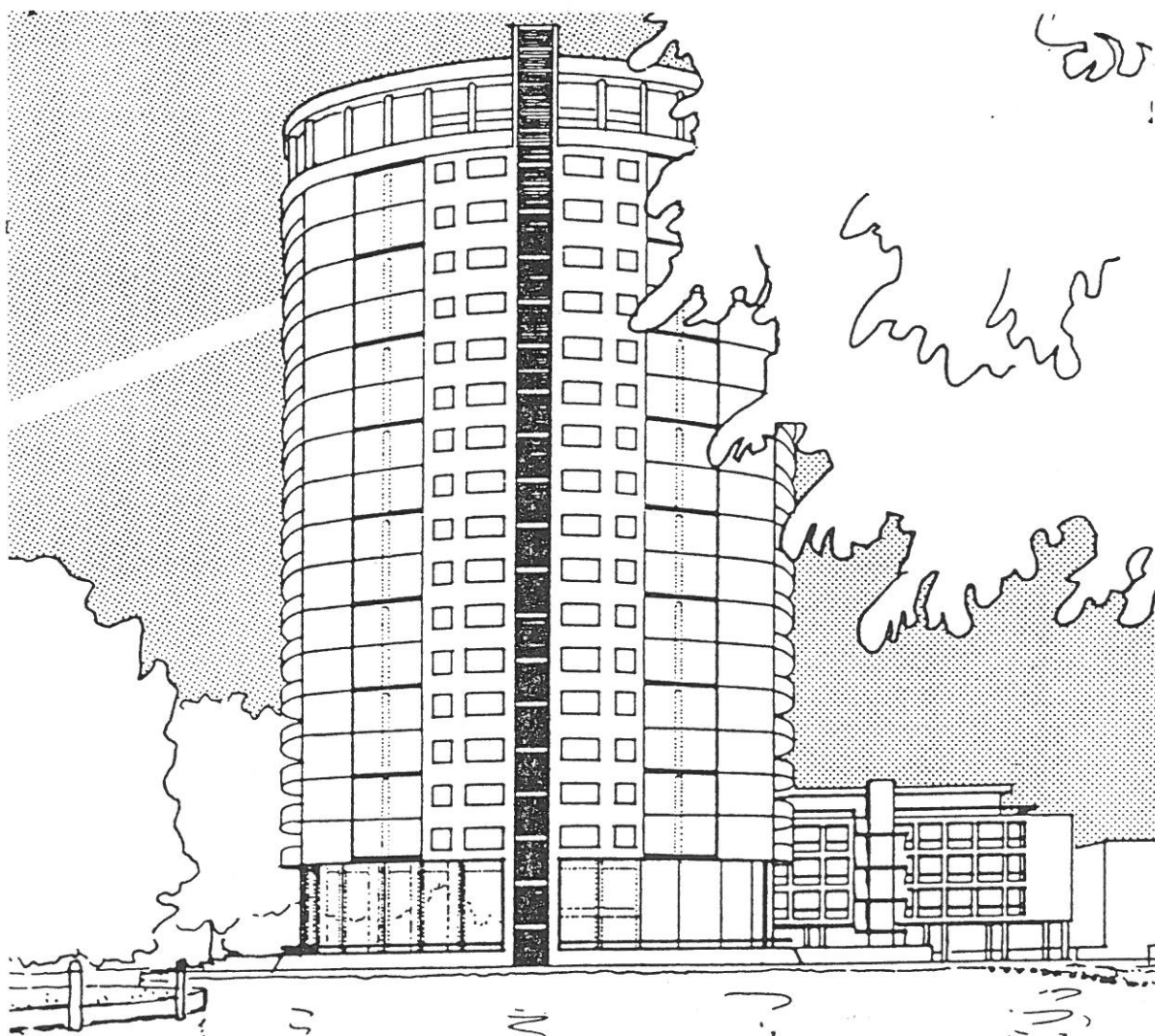
Meelfabriek "de Sleutels" is, aldus de aanvraag van Stiel, "een zeer karakteristiek monument van bedrijf en techniek. Het complex is een uniek historisch gegroeid geheel van gebouwen, installaties en machines. De meelfabriek is nu langzamerhand één van de laatst overgebleven restanten van de grotere fabrieken, die in de negentiende eeuw in de Leidse binnenstad werden gebouwd. Vanuit sociaal- en economisch-historisch oogpunt gezien staat vast, dat de meelfabriek een belangrijk gebouwencomplex is, maar groter nog is de betekenis van dit complex voor de geschiedenis van de bouwtechniek. Daarbij moeten vooral twee gebouwen uit de vroegste en nog experimentele periode van het bouwen met gewapend beton in Nederland genoemd worden. Het gaat daarbij om het zogenaamde ketelhuis uit 1896 (vooral de betonnen gewelf-constructie daarin) en het silogebouw uit 1904. Deze twee gebouwen zijn voor de Nederlandse bouwgeschiedenis in haar geheel van grote betekenis. Maar ook bijvoorbeeld het riefellokaal uit 1931 en het meelpakhuis uit

1937 geven een representatief beeld van de stand van de bouwtechniek in die tijd."

"Het is praktisch uitgesloten", zo schrijft Stiel in de aanvraag, "dat de meelfabriek zijn oorspronkelijke bestemming kan behouden." Maar er is een alternatief voorhanden. Stiel-lid M. van Dijk wijdde zijn afstudeer-werkstuk voor de technische universiteit Delft aan de mogelijkheden tot hergebruik van de Leidse meelfabriek. Van Dijk "heeft vastgesteld dat het gebouw goede eigenschappen voor hergebruik bezit. Hij wijst bijvoorbeeld op de toegankelijkheid van het complex en de beperkte diepte van de silogebouwen met het oog op de toetreding van daglicht. De constructie laat verder toe dat op plaatsen waar dat gewenst is, ramen worden uitgezaagd. Van Dijk heeft een ontwerp gemaakt waarbij het gebouw geschikt wordt gemaakt voor ateliers en kantoren. Daarnaast is ongeveer de helft van de ruimte bestemd voor vier, in grootte variërende, woningtypen. Het aantrekkelijke van dit ontwerp is dat de oorspronkelijke constructie voor het grootste deel gehandhaafd blijft. Een bijkomend voordeel is dat de werkgelegenheid in Leiden binnen de singels wordt bevorderd, zonder dat een beroep op schaars industrieterrein hoeft te worden gedaan."

• Onderhoud woningen • Flat op terrein meelfabriek

Ambitieuus plan voor het Zijlsingelgebied

• Volgens een plan dat architect Dick Peek heeft gemaakt voor de Woningbouwvereniging Leiden zou aan de Zijlsingel een woontoren moeten verrijzen zo hoog als de huidige meelfabriek.

LEIDEN - De Woningbouwvereniging Leiden (WBL) heeft een ambitieus plan gepresenteerd voor het gebied tussen de Herengracht en Zijlsingel. Het plan omvat een groot-onderhoudsplan voor de 233 woningen aan de Oranjegracht/Waardgracht en omgeving, het samenvoegen van enkele kleine woningen, het opknappen van de semi-openbare binnenterreinen en verbeteren van de directe woonomgeving en de bouw van nieuwe woningen, onder meer op het terrein van de voormalige meelfabriek. Centraal in het nieuwbouwplan staat een ovale, 18 verdiepingen tellende, woontoren die zo hoog wordt als de huidige meelfabriek.

Voorop staat, volgens directeur Mulder van de Woningbouwvereniging Leiden, het oplossen van de problemen in de bestaande 233 woningen. Die vertonen vanaf de bouw, in de jaren zeventig, ernstige gebreken. Komend najaar wordt een begin gemaakt met de uitvoer van een groot onderhoudsplan dat alle technische problemen de wereld uit moet helpen. Voor deze operatie heeft de woningbouwvereniging 2,1 miljoen gulden uitgetrokken.

Een aantal te krappe begane grondwoningen die grenzen aan de Oosterkerkstraat moet, in de ogen van de woningbouwvereniging, worden samengevoegd. Hierdoor ontstaan royalere woningen die geschikt zijn voor de huisvesting van ouderen. Het plan voorziet ook in

een gemeenschappelijke ruimte, geschikt voor vergaderingen en verjaardagen. Van de 28 woningen zouden er elf verdwijnen. Dit plan zal nog met de betrokken bewoners worden besproken. De bovenwoningen blijven onveranderd.

Probleemwoningen

Essentieel onderdeel van het plan is ook het opknappen van de woonomgeving. Volgens Mulder hebben de probleemwoningen geleid tot veel verhuizingen en een verminderde zorg voor de eigen woonomgeving. "Die neerwaartse spiraal moet worden omgebogen. Ook daarover zal nog intensief met de bewoners gesproken moeten worden, zodat aansluitend op het groot onderhoud meteen begonnen kan worden met de aanpak van de buitenruimte".

Naast alles wat er met de 233 woningen en hun omgeving gaat gebeuren, ligt het volgens de woningbouwvereniging voor de hand dat er ook wordt gekeken naar wat er verder mogelijk is om de kwaliteit van het totale gebied te vergroten. Veel aandacht in het plan gaat daarom uit naar de meelfabriek en de aangrenzende parken, als Katoenpark en Ankerpark. Om de discussie daarover op gang te brengen presenteert de woningbouwvereniging twee uiteenlopende plannen: een project waarmee Leidenaar Marcel van Dijk onlangs afstudeerde aan de Technische Universiteit in Delft en een plan dat de Amsterdamse architect Dick Peek in opdracht van de woningbouwvereniging maakte.

Van Dijk gaat in zijn plan uit van hergebruik van een groot deel van het huidige fabriekscomplex. In het silogebouw en in de toren zijn 60 woningen opgenomen. De voormalige produktiegebouwen zouden worden omgebouwd tot kantoorruimten en in het uit 1896 daterende pakhuis zijn kunstenaarsateliers gedacht.

Sloop meelfabriek

In het plan van Peek wordt uitgegaan van sloop van de meelfabriek en nieuwbouw langs het park. In eerste instantie zouden de bestaande bouwblokken aan het Lakenplein en het Looiersplein moeten worden uitgebreid tot een min of meer gesloten bouwblokken. Hier kunnen in totaal 63 vierkamerwoningen komen. Langs het park zijn 65 vierkamerwoningen geprojecteerd met uitzicht op het groen.

Centraal in het park is een ovale toren gesitueerd op de bestaande fundering van de fabriek. De toren

zou ongeveer even hoog worden als de voormalige graansilo's van de meelfabriek. Op de begane grond bestaat de mogelijkheid een restaurant te vestigen. De toren zou worden geflankeerd door een woongebouw van vier lagen hoog.

Aan de noordkant van het Ankerpark zijn ook nieuwe woningen gedacht, met uitzicht op de Zijlpoort. Hiermee komt het totaal aantal nieuwe woningen op 223, waarvan de meeste vierkamerwoningen zouden moeten worden. Het plan voorziet ook in een vergroting van het aantal parkeerplaatsen.

Volgens directeur Mulder is het niet goed mogelijk de aanpak van het gebied Herengracht/Zijlsingel los te zien van wat er in de toekomst met de Meelfabriek gaat gebeuren. Mulder zegt te hopen dat het plan van de woningbouwvereniging heeft laten maken, zal bijdragen aan een openbare discussie die vooraf dient te gaan aan beslissingen over wat er moet gebeuren met deze markante plek in de stad.

Stadskabel huurt kantoor in voormalige meelfabriek

LEIDEN - Technici van de Leidse Stadskabel nemen hun intrek in het kantoorgebouw van de voormalige Meelfabriek aan de Oosterkerk-

straat. De dienst kampt in het stadshuis met ruimtegebrek.

Door de toename van het aantal woningen in Leiden is het aantal aansluitingen gegroeid waardoor meer personeel moest worden aangenomen, aldus W. Kruijshaar van de Stadskabel. Bij de Stadskabel werken negen mensen, "maar eigenlijk zouden er nog wel twee bij moeten komen", aldus Kruijshaar. Dit vooral ook omdat de Stichting

Kabelnet Merenwijk onderdeel wil worden van de Stadskabel.

Ook de aannemer die het onderhoud van het kabelnetwerk verzorgt is in het pand van de meelfabriek getrokken. Het bedrijf huurt sinds april de voormalige elektriciteitsruimte van de fabriek.

H. Deurhof van de directie gebouwen sluit uit dat ook andere diensten van de gemeente in de fabriek worden gehuisvest. "We zitten met ruimtegebrek en ik heb er wel eens een balletje over opgeworpen. Maar ik reken er niet op dat het doorgaat. Ik kan me voorstellen dat de eigenaar zijn handen wil vrijhouden. De

contracten die nu zijn afgesloten gelden ook maar voor zes maanden, met steeds de mogelijkheid om het contract met een maand te verlengen".

Sinds de sluiting in 1988 wordt een groot gedeelte van de Leidse meelfabriek door eigenaar Meneba gebruikt als opslagruimte. Diverse projectontwikkelaars maakten plannen voor het gebouw, maar tot nu toe is met geen enkel bedrijf een koopovereenkomst gesloten.

Leids Dagblaad
2 juli

Grootse plannen WVL:

Hoogbouw op terrein Meel fabriek

LEIDEN - De Woningbouw Vereniging Leiden heeft momenteel de handen vol. Op donderdag 6 september wil de WVL de plannen presenteren voor nieuwbouw op de plaats van de huidige Meelfabriek, die - zoals bekend - de status van „industriële monument” is misgelopen. Het gaat in totaal om zo'n tweehonderd woningen, zowel in de huur- als de koopsector. De bedoeling is hier tenminste voor een deel hoogbouw te plegen, mede vanuit de optiek dat de wijk een markante afsluiting moet krijgen. Daarnaast gaat de WVL de panden aan de Oranjesgracht en Waardgracht.

Aan deze woningen, ook op de aanpalende grachten, die in 1978 werden opgeleverd en toen een blikvanger van de eerste orde vormden als voorbeeld van geslaagde stadsvernieuwing, mankeert namelijk het een en ander.

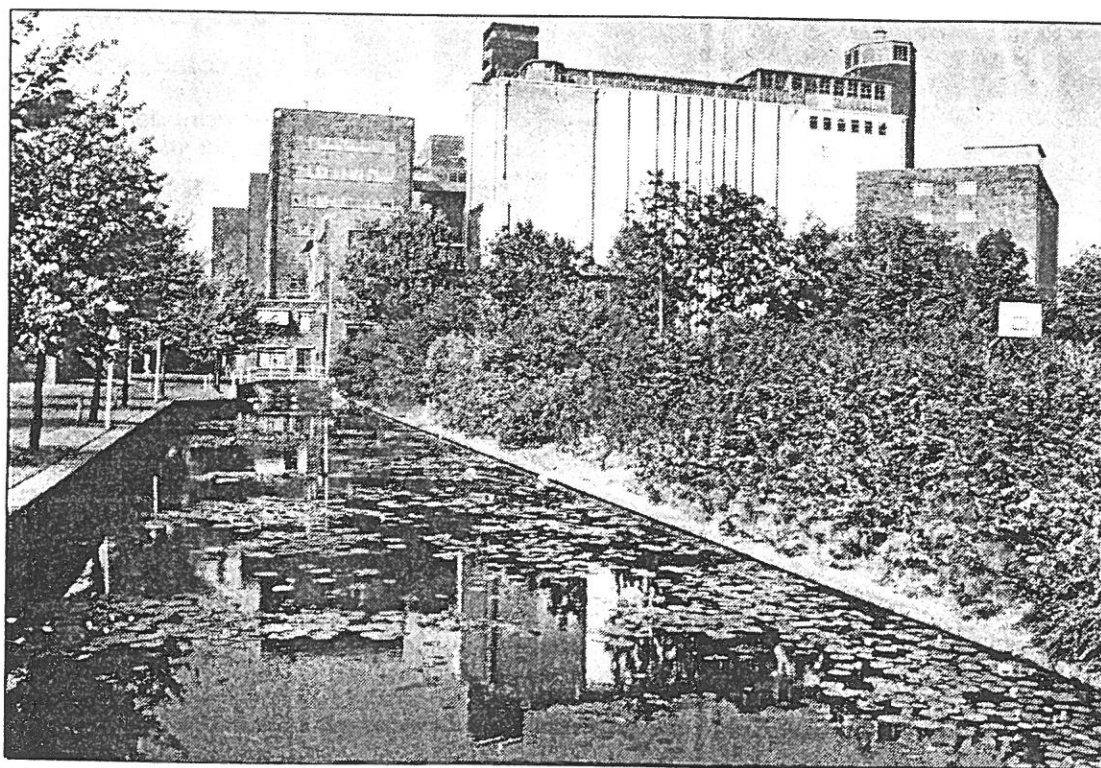
Slechte ventilatie - met als gevolg schimmelvorming in de huizen - en lekkages zijn de meest voorkomende problemen.

Deze opknappbeurt gaat een dure grap worden voor de WVL omdat de huizen nog zo jong zijn, dat er geen subsidie voor deze opknappbeurt hoeft te worden verwacht van het Rijk. Verder wil de WVL in deze omgeving de binnenterreinen, die semi-openbaar zijn, een face-lift geven, tezamen met de overige woonomgeving. Bewegwijzing en openbare verlichting in de wijk zijn andere zaken die verbetering behoeven.

Ook de huidige plaarsen van de (lelijke betonnen) vuilcontainers worden aan een kritisch onderzoek onderworpen.

Van de woningen die toch opgeknapt moeten worden wil men er zo'n 25 geschikt maken voor zelfstandig wonende bejaarden.

Wat de gezamenlijke kosten van dit omvangrijke project bedragen, valt nog moeilijk te schatten. Afgezien van de onderhoudsproblematiek in huizen die daar al eerder onder te lijden hadden, vergt het woningbouwplan voor de Meelfabriek al gauw zo'n 20 miljoen.

• De Meelfabriek — geen monument! — zal plaats moeten maken voor omhoog geschoten woningbouw.

De Pasveer-sloten:

Afvalwater zuiveren met behulp van lucht

In Voorschoten, niet ver van het spoorlijn Leiden-Den Haag, ligt aan de Dobbeweg, tussen twee langgerekte industrie-gebouwen, een stuk grasland met een ovale sloot. Twee roterende borstels, horizontaal over de sloot geplaatst, houden door de omwentelingen van hun stalen kammen het goudbruin tot grijs gekleurde water - afvalwater - in beweging.

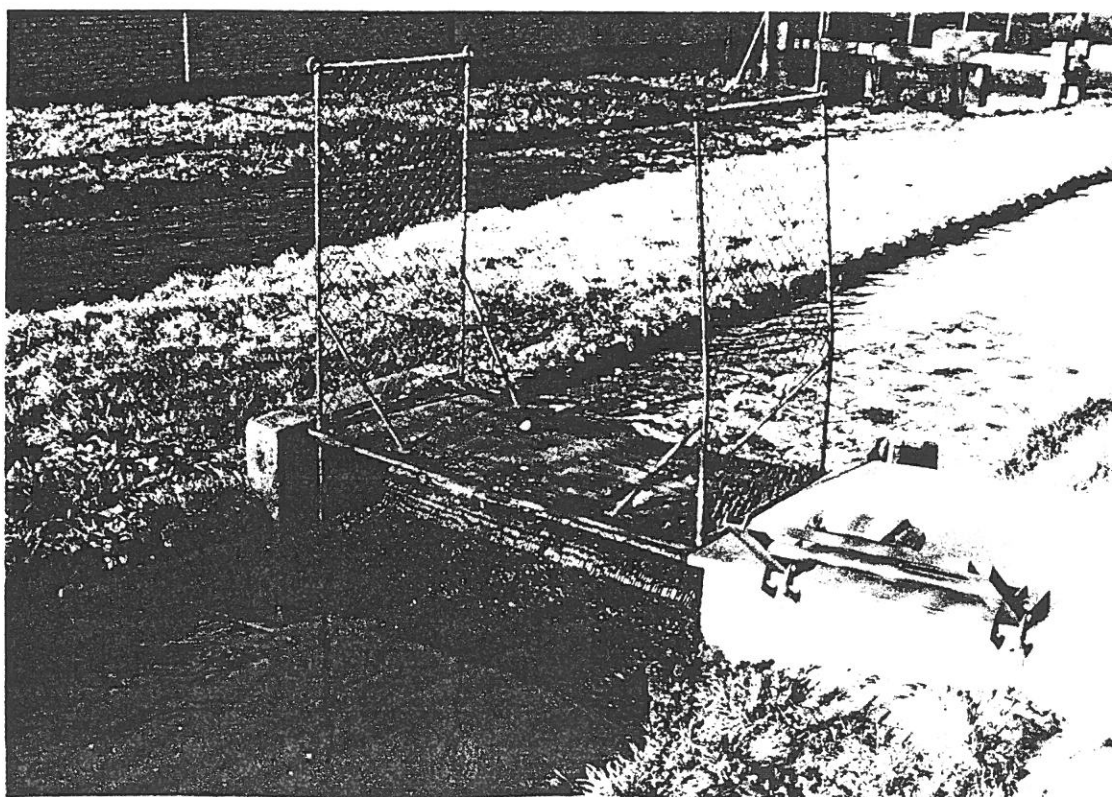
Van tijd tot tijd worden de rotoren abrupt afgezet. Door het wegvallen van de turbulente bewerking van het wateroppervlak is het ineens stil in de omgeving. De hele installatie lijkt buiten bedrijf gesteld, en het zich langzaam voortbewegende water komt tot stilstand. Maar het duurt niet al te lang of de rotoren komen net zo abrupt als ze gestopt zijn, weer in beweging. Krachtig woelen ze het wateroppervlak op, en brengen daarmee de circulatie weer op gang. Dit ritme herhaalt zich; het lijkt onderdeel te zijn van een proces dat verloopt zonder directe 'menselijke' interventie.

We hebben hier te maken met het prototype van een manier van afvalwaterzuivering: een Nederlandse vinding die over de grenzen heen bekendheid verworven heeft. Sinds 1954 is de installatie in Voorschoten in bedrijf, maar nu, na aansluiting van het rioolstelsel op de afvalwaterzuiverings-installatie in Leiden Zuid-west, dreigt ze te verdwijnen: de eerste oxydatie-sloot, naar haar uitvinder te Voorschoten ook bekend onder de naam Pasveer-sloot'.

Het proces dat aan deze afvalwaterzuivering ten grondslag ligt is de zogenoemde actief-slib methode. Dit procédé werd in de jaren 1913/14 in Manchester (Engeland) door Ardern en Lockett ontwikkeld. Zij ontdekten dat zich in afvalwater - mits voldoende lang belucht - vlokken vormen, en dat na bezinking daarvan, het water aanzienlijk gezuiverd is. Voegen zij de vlokken, (biologisch) actief-slib genoemd, aan vers afvalwater toe en werd dit mengsel weer belucht, dan bleek dit (zelf-)reinigings-proces van water nog sneller te verlopen. De hoofdrol spelen daarbij bacteriën en daarvan levende protozoën die in de slijmerige grondstof van het actief-slib leven. Zij nemen de organische stoffen op die, in al dan niet opgeloste vorm, in het afvalwater aanwezig zijn, en zetten ze om in hun anorganische bestanddelen - bezinkbare stoffen die van het gezuiverde water gescheiden kunnen worden.

Het beluchten heeft tot doel zuurstof (vandaar de naam oxydatie-sloot) in te brengen die voor de afbraak nodig is.

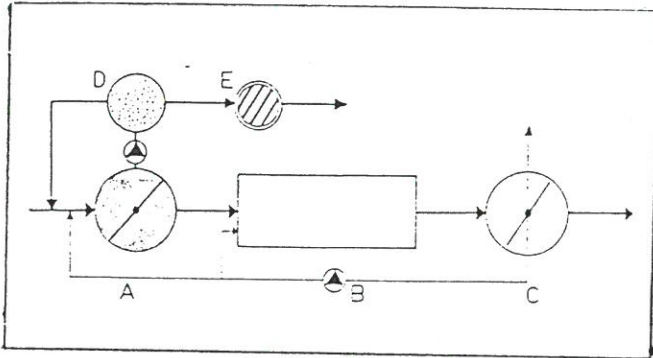
Voorschoten: beluchtingsborstel type Kessner

De hoeveelheid zuurstof die in een bepaalde tijd verbruikt wordt - het biochemisch zuurstof-verbruik - is dan ook een maatstaf voor de verontreiniging van afvalwater.

Actief-slib installaties

Door toepassing van deze ontdekking ontwikkelde men nieuwe technieken van afvalwaterzuivering. Schematisch verloopt daar het reinigingsproces als volgt:

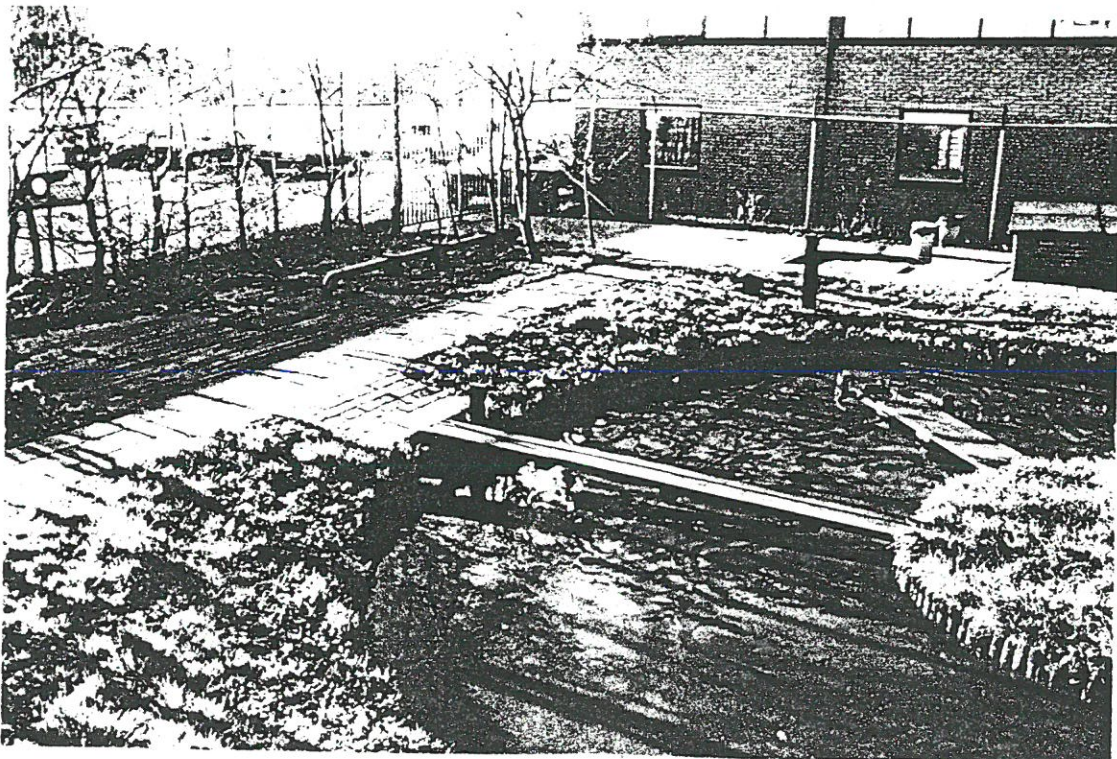
Eerst ondergaat het afvalwater in een voorbezinkings-tank (A) een mechanische zuivering om bijvoorbeeld zand en grof vuil te verwijderen.

Dan wordt het naar een aëratie-tank (B) gepompt, waar de beluchting plaatsvindt en de organische bestanddelen van het afvalwater omgezet worden in bezinkbare stoffen. Deze kunnen nu in een nabezinkings-tank (C) van het gezuiverde water gescheiden worden.

Een deel van het slib (retour-slib) wordt weer teruggevoerd naar de aëratie-tank (B), het overblijvende spui-slib (secundair-slib) kan gedroogd en afgevoerd worden.

Aan deze aërobe (met zuurstof) behandeling van afvalwater kan eventueel een an-aërobe (zonder zuurstof) voorafgaan:

Voorscoten

de bezinkbare stoffen (slib, slijk of primair-slib) worden in de voorbezinkings-tank (A) uit het afvalwater verwijderd en in verwarmde of onverwarmde gistings-tanks (D en E) gestabiliseerd, dat wil zeggen zo vergaand afgebroken, dat zij niet meer gaan gisten en dus geen stank meer verspreiden.

Zuiveren is duur

Het zuiveren van huishoudelijk en industrieel afvalwater is een dure aangelegenheid. Vooral de financiering van kleine installaties gaf in de jaren '50 moeilijkheden, met name door de grote technische opwand die ervoor nodig is. De kosten per inwoner stijgen onevenredig met de afname van de hoeveelheid afvalwater: (i.e. staat voor inwoner-equivalent)

500 i.e. kosten f 70.000, dat is f 140 per i.e.
 4.000 i.e. kosten 400.000, ofwel f 100 per i.e.
 10.000 i.e. 750.000, is f 75 per i.e.
 20.000 i.e. 1.200.000, dat maakt f 60 per i.e.

Menig gemeente zag daarom, ook wanneer de noodzaak tot waterzuivering duidelijk aanwezig was, af van het maken van plannen, omdat de kosten volgens de traditionele methoden voor hen niet te dragen waren. Bovendien kenden men toen nog geen wettelijke regeling; de Wet verontreiniging oppervlaktewater kwam pas eind 1969 tot stand. De verleiding voor de gemeenten was dan ook groot, om in plaats van dure rioolwaterzuiverings-installaties te bouwen, hun beperkte middelen voor zwembaden en voetbalvelden te gebruiken.

De industrialisatie en de bevolkingsgroei verscherpten de problematiek. In 1953 begon daarom dr.ir. A. Pasveer - verbonden aan het Instituut voor gezondheidstechniek van TNO te Delft - met een onderzoek naar een goedkopere manier van afvalwaterzuivering. Die moest ook voor kleinere woonkernen, instellingen en fabrieken betaalbaar worden. Het goedkoopste zou natuurlijk een rivier zijn van voldoende lengte, die het rioolwater opneemt, enkele kilometers meeneemt en aan het einde gezuiverd weer afstaat. Maar waar

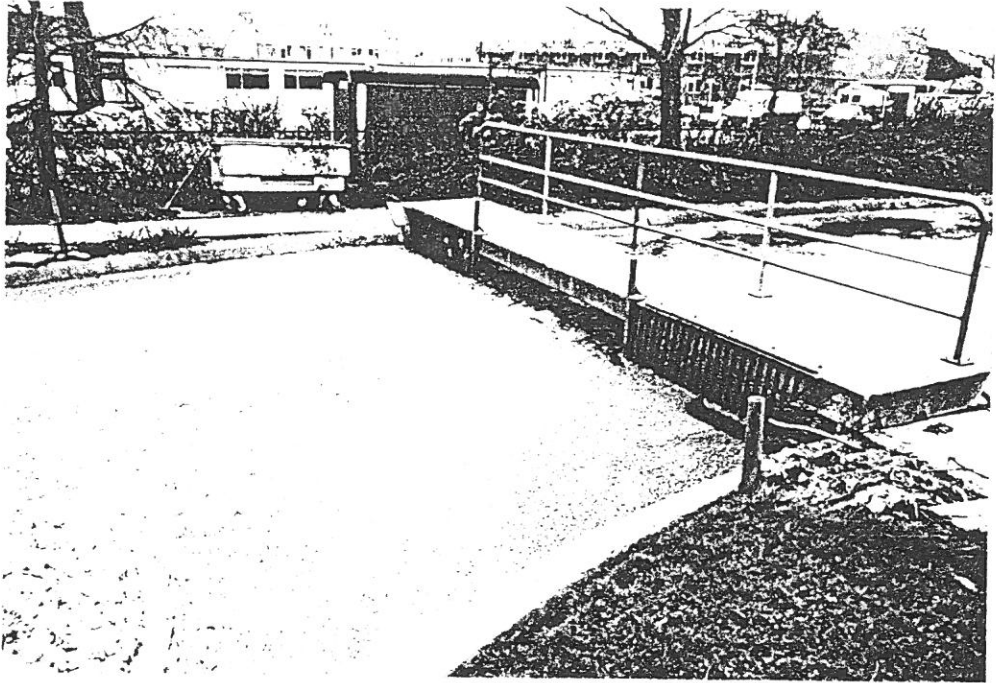
vind je een dergelijke rivier; en afgezien daarvan, je raakt bij deze methode voortdurend het 'kostbare' (actief-)slib kwijt.

Toch vormde het rivier-idee de grondslag voor het verdere onderzoek: Pasveer maakte een schema waarin water in een ringvormig circuit door een roterende borstel voortbewogen en belucht wordt. Hij zorgde daarmee voor een kunstmatige vervanging van de natuurlijke zuurstoftoevoer van een groot (rivier-)oppervlak.

Verdunning van het afvalwater bereikte Pasveer door dit in plaats van met rivierwater, met reeds gezuiverd afvalwater te mengen.

De werking van het schema was plausibel, de methode had in het laboratorium zijn nut bewezen, maar toch was het niet eenvoudig om voor een dergelijke installatie tot een praktijk-opstelling te komen.

Niet alleen de gemeenten kampten met geldgebrek, ook het Instituut voor gezondheidstechniek (TNO) waaraan Pasveer verbonden was, kampte daarmee. Het bouwen van een model op ware grootte was dan ook vooreerst niet te realiseren. Het toeval moest eraan te pas komen om het eerste prototype van een 'oxydatie-sloot' te realiseren. De gemeente Voorschoten zat sinds jaren verlegen om een oplossing voor een uit

Koudekerk

volksgezondheids-overwegingen onhoudbare situatie. Achter de spoorlijn van Leiden naar Den Haag bevindt zich een woonwijk die door het spoor van het overige deel van de gemeente gescheiden is. De wijk zou slechts tegen hoge kosten op het gemeentelijke rioleringsnet aangesloten kunnen worden. Het afvalwater uit de huizen werd daarom na gedeeltelijke mechanische zuivering door een rooster in een stukje sloot gepompt, die op het boezemwater van de Dobbepolder uitkwam. Het resultaat: het slootje was gevuld met een stinkende slijkmasa. De gemeente was daarom graag bereid om mee te werken aan een proefopstelling van een oxydatie-sloot.

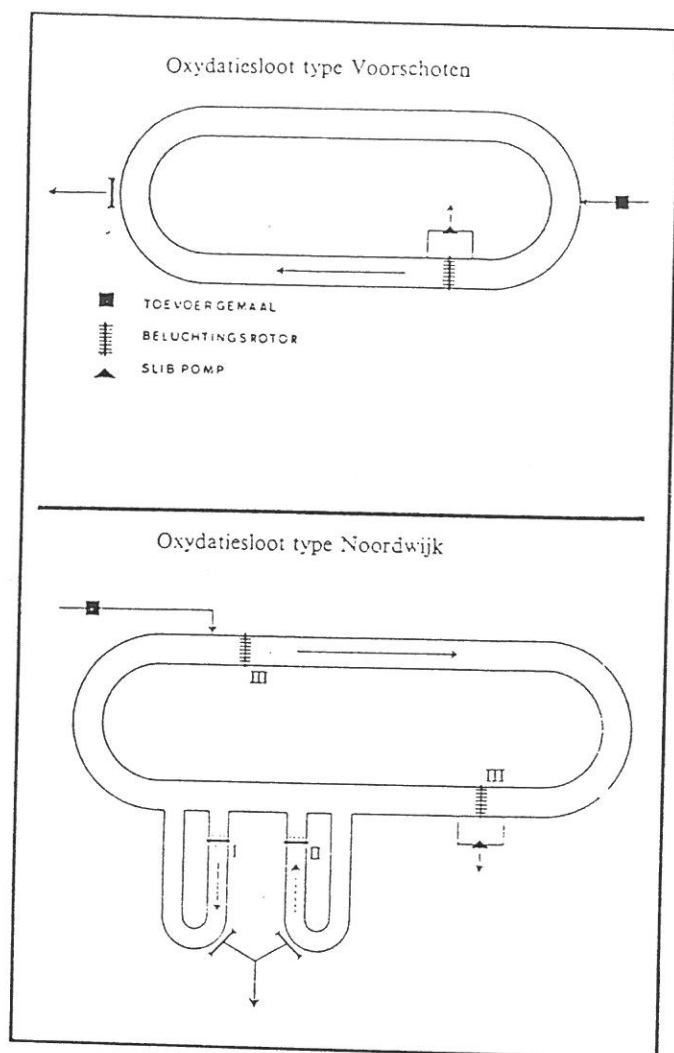
De omstandigheden waren zeer gunstig. Elektrische stroom was aanwezig (van de afvalwaterpomp) en het bestaande

slootje was gemakkelijk tot een circuit volgens het schema uit te breiden. De gemeente zorgde voor het uitbaggeren van de bestaande, ongeveer 4 meter brede, sloot en voor het nieuw te graven gedeelte. TNO zorgde voor de installaties, en Pasveer kon met zijn praktijk-onderzoek beginnen.

De oxydatie-sloot heeft een totale lengte van circa 65 meter. De taluds werden met graszoden opgebouwd en aan de voet gesteund door een plank. Bij een gemiddelde diepte

Hazerswoude Rijndijk

van 50 cm kon het circuit zo'n 120 m³ water opnemen. Bij het smalle gedeelte van de sloot werd een 2 meter brede borstel (B) van het type Kessener geplaatst. Met 110 omwentelingen per minuut zijn de roestvrijstalen getande kammen (diameter 42 cm) in staat het water in 6 à 7 minuten één keer het circuit rond te bewegen. Bij deze snelheid blijft het slib erin ronddrijven.

De borstel via een tandwielkast aangedreven door een motor van 2 pk. Dat is voldoende om na het stilstaan van de borstels het bezonken (actief-)slib weer in het water op te nemen.

De toevoer van het afvalwater vindt plaats via een gemaal (R), dat het in het rioolnet verzamelde afvalwater na passeren van een rooster in het circuit pompt. Het gereinigde water wordt via een sifon (H) in de Dobbewatering geloosd.

Op 1 november 1955 waren er 487 inwoners op het net aangesloten. Samen met het huishoudelijk afvalwater van een zevental fabrieken en werkplaatsen met in totaal 200 werknemers, rekende men met een droogweer-aanvoer van 40 kubieke meter afvalwater per etmaal. Metingen wezen uit dat de sloot - waarschijnlijk door verdunning met grondwater - uiteindelijk met 70 m³ afvalwater per etmaal belast werd.

Proeven

Pasveer voerde in zijn onderzoek twee zuiverings-proeven uit. Bij de eerste was de borstel continu in bedrijf, en de aanvoer van het rioolwater geschiedde continu in hoeveelheden van 40 m³ per keer. Bij droog weer werd 1 à 2 keer per dag 40 m³ rioolwater in het circuit gepompt, en tegelijkertijd bij de overlaat een gelijke hoeveelheid water uit het

circuit afgevoerd. Dat was eerst vrijwel volledig gezuiverd water, en tegen het einde van het inpompen een mengsel van gezuiverd water en pas aangevoerd rioolwater. Een gelijkmatiger resultaat verkreeg Pasveer door het aanbrengen van twee pijpjes in de overlaatwand, die de afvoer min of meer continu maakten. Bovendien werd de hoeveelheid afvalwater die per keer in het circuit gebracht werd teruggebracht tot ongeveer 10 m³.

Conclusie van het onderzoek met deze opstelling: Na een gemiddelde verblijfstijd van 3 dagen en bij een continue toegenomen afvoer van het afvalwater bij temperaturen boven 5 Celcius, kan een ongeveer 90 procent zuivering verkregen worden. Daalde de temperatuur (in februari 1955 moest zelfs de borstel stilgezet worden wegens gevaar van beschadiging door ijsvorming), dan daalde ook het zuiveringseffect tot ongeveer 75 procent.

Al met al bevatte het gereinigde water toch nog 200-400 mg slib per liter, en de biochemische zuurstof-behoefte van dit slib was pas na 3 dagen verblijfstijd in een zuurstofrijke omgeving weg. Pasveer noemt het verkregen zuiveringseffect dan ook "ten naaste bij volledig", en zocht naar andere opstellingen die een "geheel volledige zuivering - ook onder minder gunstige omstandigheden" zou opleveren.

Het was duidelijk dat betere resultaten alléén verwacht konden worden als het slibgehalte in het circuit opgevoerd zou kunnen worden. Pas dan zou er sprake zijn van een actief-slib-proces in een uitzonderlijk grote beluchtings-tank. Onder behoud van de eenvoudige opstelling moest het slib beter van het gezuiverde water gescheiden en in het circuit achtergehouden worden. Daarmee verwachtte Pasveer niet alleen een geheel volledige zuivering, maar ook water zonder slib. Dit laatste is wenselijk als men - zoals in Voorschoten - gedwongen is in water met weinig stroming te lozen.

Daar tweeledig doel bereikte Pasveer met de volgende opstelling: Zodra het rioolwater in het pompkeldertje een bepaalde hoogte heeft bereikt, wordt door middel van een vlotter en een schakelaar de draaiende borstel stilgezet. Het rondstromende water komt tot rust en het aanwezige slib bezinkt. Intussen is het water in het rioolstelsel verder gestegen, en een tweede vlotter stelt een pomp in werking die het rioolwater in het ene circuit-einde inbrengt. Daardoor stroomt aan de andere kant van het circuit volledig gezuiverd en helder bezonken water over de kantel-overlaat (D) af. Zodra het riool leeg is, schakelt de pomp weer uit. Een kwartier later treden de borstels weer in werking, het water begint te stromen en brengt het slib weer in beweging. De borstels blijven draaien tot het niveau in het riool weer zover is gestegen, dat de vlotter de schakelaar weer uitzet.

Naast deze aanpassing van de werkwijze werd ook een verbeterde versie van de gewone rechte overlaat, de 'kantel-overlaat', ontwikkeld. Deze moest ervoor zorgen dat in de korte tijd tussen het uitschakelen van de pomp en het weer in werking komen van de borstel, het overtollige water volledig werd afgevoerd.

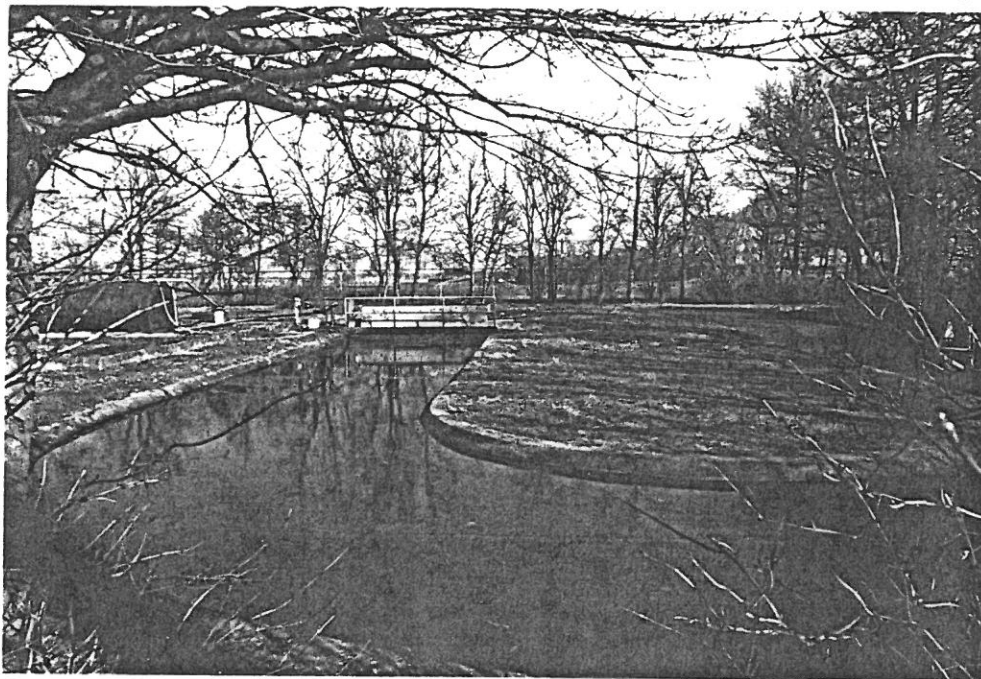
Bovendien bleek zich op plaatsen waar de stroming minder sterk was (H) een slibbank te vormen, wat op den duur tot gevolg had dat met het water ook slib werd afgevoerd. Door het wegnemen van deze 'dode' hoek werd dat minder.

Tenslotte werd op een geschikte plaats in het circuit een 'slibvang' geplaatst om het teveel aan slib uit het circuit te verwijderen (4). De slibvang is een omgekeerde metalen conus met een diameter van 1 meter, waarvan de rand boven het water uitsteekt. In deze rand bevinden zich 510 cm diepe openingen waar het water doorheen kan stromen. Dagelijks wordt een kleine hoeveelheid van het ingedikte slib dat zich onder in de conus verzameld heeft, met behulp van een slibpompje naar het droogbed gebracht.

Zoals verwacht had deze opstelling succes. Een volledige zuivering van het afvalwater werd verkregen.

Een oxydatie-sloot is in feite een (laag belaste) actief-slib-installatie, waarbij meer actief-slib aanwezig is dan normaal, meer zuurstof toegevoegd wordt dan normaal en de gemiddelde verblijfstijd van het afvalwater belangrijk langer is dan normaal. Bovendien zijn de traditionele trappen van het reinigingsproces (voorbezinking-beluchting-nabezinking) kosten besparend teruggebracht tot één enkele fase. Dure bouwwerken en machinerieën zijn niet meer nodig. Niet alleen de totale bouwkosten worden verlaagd, maar ook de jaarlijkse kosten zijn minder omdat het onderhoud neerkomt op het in stand houden van één gegraven sloot en een minimum aan machinerieën.

Oxydatie-sloten hebben tegenover de traditionele actief-slibmethode nog andere voordelen. Er wordt gewoonlijk een groter zuiveringseffect verkregen dan met andere methoden mogelijk is. Oxydatie-sloten zijn minder gevoelig voor storingen en vragen daarom slechts weinig toezicht. Door hun groot volume hebben zij een vrij groot bufferend vermogen. Schommelingen in hoeveelheid en hoedanigheid van het afvalwater kunnen goed opgevangen worden. Tenslotte is kenmerkend "de weinig opvallende verschijningsvorm van oxydatie-sloten, die harmonieus in het landschap kunnen worden opgenomen, hetgeen in ons verstedelijkend land van grote, toenemende betekenis is."

Pasveer-sloot in Cruquius: harmonieus in het landschap opgenomen

Toch zullen de oude/kleine installaties meer en meer verdwijnen. De helft van de 16 nog in bedrijf zijnde oxydatie-sloten van het hoogheemraadschap van Rijnland - meestal gebouwd in de eerste helft van de jaren '60 - zullen opgeheven worden. Dat komt ten dele omdat ze niet meer in staat zijn de immens toegenomen hoeveelheid afvalwater goed te verwerken, en overlast bezorgen. Ook zijn sommige oxydatie-sloten intussen door woningbouw ingesloten (bijvoorbeeld in Hazerswoude-Rijndijk). Vanuit hygiënisch oogpunt is het dan ook begrijpelijk, dat men ze uit de bebouwde kom verwijdert. Maar deze twee argumenten zijn niet van toepassing ten aanzien van de oxydatie-sloot te Voorschoten. Daar speelt een andere factor een rol: Het beleid is er in toenemende mate op gericht, met grote centrale rioolwater-zuiverings-inrichtingen te werken. Onderhoud en bediening van speciale machines en apparatuur zijn zo efficiënter, en voor laborato-

rium-onderzoek en bedrijfscontrole kan steeds personeel aanwezig of beschikbaar zijn.

Bovendien zien beheerders van afvalwaterzuiverings-installaties zich voor nieuwe problemen geplaatst. Verwijdering van fosfaten uit het afvalwater is er één van.

Maar het principe van de eerste oxydatie-sloot zal niet verdwijnen. Er worden nieuwe installaties gebouwd en oude uitgebreid (Woubrugge, Stompwijk). Ook Voorschoten heeft in 1972 in die zin een wijziging ondergaan (plaatsing van een tweede rotor).

Daarnaast zijn er tal van variaties bedacht, die grotere inwoner-equivalenten aan kunnen, en zoals het 'type Voorschoten' vaak genoemd werden naar de plaats van eerste toepassing. Zo is er in de omgeving van Leiden nog een andere installatie behouden die onder de naam 'type Noordwijk' in de vakliteratuur bekendheid verworven heeft: gebouwd voor de Mr. Dr. W. van den Bergh-stichting, in 1958 in bedrijf genomen en berekend op 2500 i.e. De toevoer van rioolwater vindt daar continu plaats. Belucht wordt in een hoofdcircuit en in één van de twee zijcircuits. In het zijcircuit met de stilstaande rotor vindt de bezinking van het water en de afvoer van het bezinksel plaats. Het is goed mogelijk dat Pasveer tot dit ontwerp geïnspireerd werd door de 'dode' hoek die in Voorschoten aanvankelijk voor wat moeilijkheden zorgde.

De nieuwe(re) oxydatie-sloten zien er veel 'technischer' uit dan de eerste 'idyllische' ontwerpen. Voor het met gras begroeide eiland - waar vroeger de beheerder soms zijn geiten liet grazen - zijn doelmatiger oplossingen gevonden (Rijnsaterwoude). Maar aan de houten of betonnen constructies van nu is het oorspronkelijke rivier- of boeren-sloot-idee van Pasveer niet meer zo gemakkelijk te herkennen.

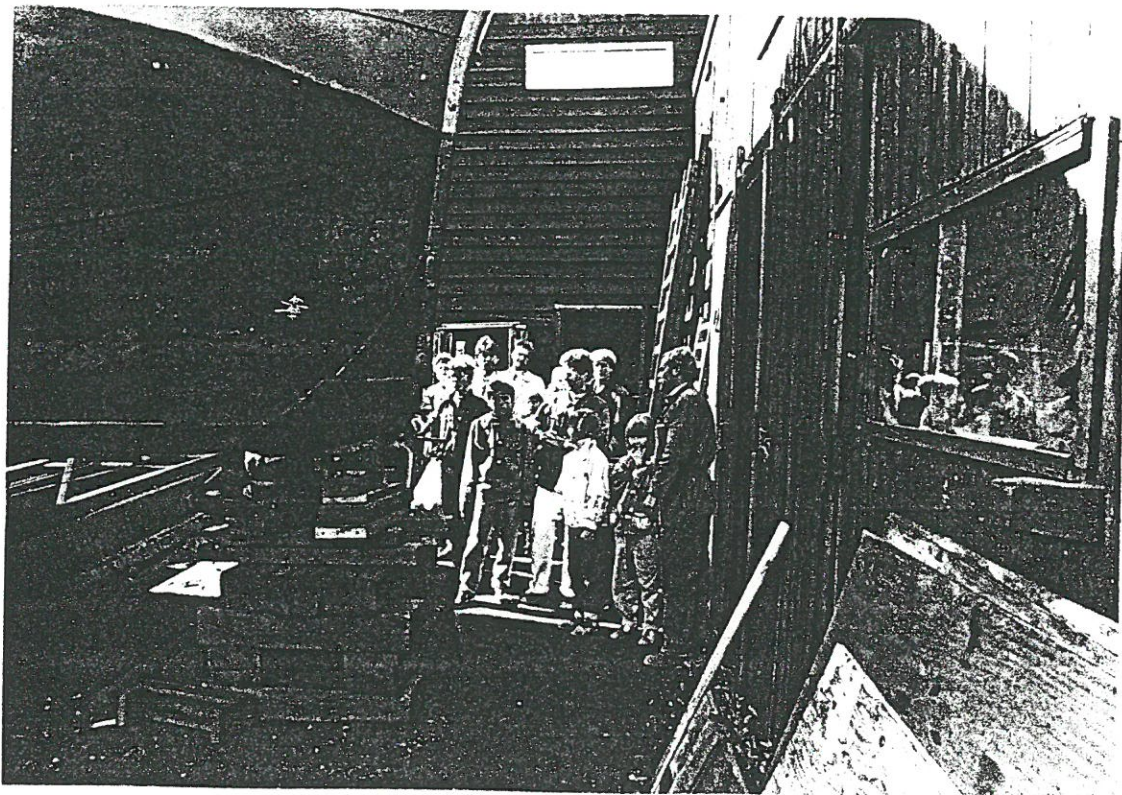
Nadat de eerste sloot in Voorschoten in 1954 in gebruik werd genomen, zijn er tientallen gevolgd. In onze regio bestaan op dit moment nog Pasveer-sloten in Vijfhuizen, Hazerswoude-Rijndijk, Koudekerk, Aardam-oost, Kaag-dorp, Stompwijk, Cruquius, Rijpwetering, Woubrugge, Leimuiden, Aardam-west, Rijsenhout, Rijsaterswoude, Langeraar en Hoogmade (in chronologische volgorde; de laatste kwam in 1978 gereed). Het zou te betreuren zijn als het prototype van deze succesvolle en wereldwijd toegepaste techniek van afvalwaterzuivering zou verdwijnen. Beter is dat deze eerste oxydatie-sloot als een monument van bedrijf en techniek blijft voortbestaan.

Günther Ditz
foto's Günther Ditz

Open monumentendag

Op 7 september, open monumentendag 1990, organiseerde Stiel boottochten naar scheepswerf Tijssen.
foto's Niek Bavelaar

Leidsch Dagblad 22/10

Restauratie van molen Haagweg

LEIDEN – Houtzaagmolen De Heesterboom aan de Haagweg wordt opgeknapt. Er wordt een stichting in het leven geroepen die gaat proberen subsidies binnen te krijgen voor de renovatie, die minstens 476.000 gulden zal kosten.

B en W hebben gisteren besloten dat het gemeentebestuur meewerkt aan de oprichting van de stichting die de molen waarschijnlijk tegen een symbolisch bedrag overneemt van de huidige eigenaar houthandel Noordman. "Noordman zal een van de belangrijkste participanten worden in de stichting", aldus G. de Klerk van de gemeentelijke afdeling monumentenzorg. Behalve de gemeente Leiden zal ook het Gilde van Vrijwillige Molenaars deel gaan uitmaken van de stichting, verwacht De Klerk.

Een aantal jaren geleden is al een begroting gemaakt voor een grote opknapbeurt. Deze week wordt een bespreking gehouden om te bekijken of de plannen en cijfers moeten worden aangepast aan de huidige situatie.

Molen De Heesterboom dateert uit 1805. De houtzaagmolen kan op zaterdag nog draaien dankzij de inzet van de Gilde van Vrijwillige Molenaars. Sinds enige tijd zaagt de molen niet meer in verband met de slechte toestand. Volgens De Klerk heeft het gilde er steeds voor gezorgd dat de molen goed werd onderhouden. "Maar op een gegeven moment is er een keer een grote restauratie nodig die het onderhoud ver te boven gaat".

Er is al een keer een wiek hersteld. De rieten bekleding is er erg slecht aan toe, de kap moet worden aangepast en de constructie moet helemaal worden nagekeken, vertelt De Klerk.

Volgens hem staan er niet zoveel houtzaagmolens in Nederland. "We hebben nog ongeveer duizend molens, dat zijn voor het merendeel korenmolens. Dat betekent dat er maar weinig houtzaagmolens zijn".

In Leiden staan twee van dergelijke molens. Behalve De Heesterboom is ook molen De Herder aan de Oegstgeesterweg een houtzaagmolen.

Leidsch Dagblad 29/10

Spoormuseum zoekt steun bij regiogemeenten

VALKENBURG – De Stichting Nationaal Smalspoormuseum heeft aan Valkenburg en zeven gemeenten uit de omgeving financiële steun gevraagd voor de realisatie van het Nationaal Smalspoormuseum. De bouw van dit museum moet begin 1991 in het Recreatiegebied Valkenburgse Meer beginnen. In totaal is een subsidiebedrag van 80.000 gulden aangevraagd.

Het is de bedoeling dat in het Recreatiegebied Valkenburgse Meer een museum komt te staan waarin een collectie van 14 stoom- en 47 diesellocomotieven wordt ondergebracht. Op een twee kilometer lange smalspoorlijn worden met dit materieel ritten voor het publiek gehouden. Momenteel worden deze ritten gehouden op het smalspoornet in de duinen tussen Wassenaar en Katwijk.

De bouw van het museum kost 750.000 gulden. De provincie Zuid-Holland, het ministerie van landbouw, natuurbeheer en visserij en het Prins Bernhardfonds hebben al financiële toezeggingen gedaan voor een bedrag van 450.000 gulden.

Aan de gemeente Valkenburg wordt nu een bijdrage gevraagd van 25.000 gulden. De gemeenten Katwijk en Leiden worden verzocht om 15.000 gulden bij te dragen aan de kosten van het smalspoormuseum. Wassenaar, Voorschoten, Noordwijk, Rijnsburg en Oegstgeest wordt een bedrag van elk 5.000 gulden gevraagd.

De stichting wil deze bedragen van de gemeenten omdat zij van mening is dat het museum en de smalspoorlijn van belang zijn voor de hele regio. Niet alleen uit toeristisch oogpunt, maar ook voor de eigen bevolking. De stichting heeft inmiddels de gemeenten aangeboden de leerlingen van hun scholen het museum te laten bezoeken in het kader van een schoolproject.

Het resterende bedrag wil de stichting proberen te vinden bij kleinere fondsen en het bedrijfsleven.

Trouw 7/11

Protest tegen bezuiniging op fonds stadsvernieuwing

Van een onzer verslaggevers

HAARLEM – Een groot aantal gemeenten en organisaties is over het voornemen van minister D'Ancona gevallen om 26 miljoen gulden te bezuinigen op het Fonds voor de stadsvernieuwing.

In een gezamenlijke brief hebben 32 gemeenten met meer dan tweehonderd rijksmonumenten het voornemen 'volstrekt onaanvaardbaar' genoemd.

De WVC-bijdrage is speciaal bedoeld voor restauraties in beschermde stads- en dorpsgezichten. De bezuiniging komt nog eens boven op die van het ministerie van Volkshuisvesting, dat 36 miljoen

gulden op de stadsvernieuwing wil inhouden.

De Stichting Nationale Contactcommissie Monumentenbescherming (NCM) – overkoepelende organisatie voor de particuliere monumentenbescherming – is eveneens kwaad, blijkt uit een brief aan WVC.

De 32 'monumenten-gemeenten' en de grote steden vrezen dat de bezuiniging door WVC 'het integrale proces van stadsvernieuwing ernstig zal stagneren'.

Behalve financiële zorgen zal ook een dalende bereidheid van de gemeenten om zich met monumentenzorg bezig te houden het gevolg zijn, voegt de NCM daar aan toe.

Van vuilnisman tot reinigingsbeambte:

600 Jaar afvalproblemen in Leiden onder de loep

LEIDEN - Primitieve maatschappijen en leefgemeenschappen kennen geen of nauwelijks een afvalprobleem. Dat ontstaat eerst wanneer de leefomstandigheden verbeterd worden en er keuze-mogelijkheden ontstaan en de schaarste aan produkten omgezet wordt in een overvloed. Het is thans de landelijke taak van de overheid om de stroom afval door middel van wetten trachten in te dammen en de lagere overheden daarmee te helpen, zodat binnen de gemeenten maatregelen getroffen kunnen worden, die de afvalstroom binnen de perken houdt. De steden werden veel eerder geconfronteerd met een afvalprobleem dan het platteland. Op het platteland was er zeker tot in het begin van deze eeuw sprake van een vorm, welke wij thans recycling noemen. Bij gebrek aan ruimte was dat in de steden onmogelijk. Zo kan het gebeuren dat er al regels met betrekking tot de vuilverwerking te vinden zijn in het oudst bekende stedelijke keurboek (boek waarin de wetten beschreven worden) van de stad Leiden. Dat keurboek stamt uit het einde van de 14e eeuw. Met name de in die periode opgebloeide lakennijverheid was een grote vervuiler. Vorige week heeft u kunnen lezen over de huidige vuilverbranding. Nu een stukje geschiedenis.

Uit de strafbepalingen die in deze keur genoemd worden, blijkt dat ook toen door een groot aantal burgers liever de weg van de minste weerstand werd gekozen en het huisvuil regelmatig in de gracht dan wel voor het huis van de buurman werd gesmeten. Het stadsbestuur verordondeerde dat men zijn vuil op het eigen erf moest deponeren of op speciaal door de stad aangewezen terreinen.

De eerste vuilnisman in Leiden werd aangesteld in 1407. De man kreeg als taak het vuil te verzamelen van de gemeentelijke afvalterreinen en hij deed dat door middel van een kruiwagen en een platte schuit.

Loon kreeg hij niet, dat moest hij halen uit de opbrengst van het vuil, dat hij op het platteland kon verkopen als mest.

Een bewijs dat ondanks de mooie

theorie de praktijk in die jaren toch anders was, toont een publicatie uit 1533, waarin "gelamenteerd" wordt dat de keuren met betrekking tot het vuilnis niet worden nageleefd. Bevolen wordt dat ieder de mesthoop voor zijn huis 2 maal in de week (op dinsdag en vrijdag) moet schoonmaken. Doet men dit niet dan is ieder ander vrij dit te doen en die ander mag dan van de opbrengst genieten. Het afval brengt nog steeds geld op.

Tevens werd in 1533 verordeneerd: "Zo wie bevonden zal worden drec of vuilnis uit schoongemaakte privaten geworpen of geloosd te hebben in de wateren, zal van elven tot één uur toe op de grote schandpaal, d.i. de blauwe steen worden gesteld". Deze blauwe steen is nog steeds terug te vinden in de Breestraat tegenover het stadhuis.

De eerste door de stadse overheid georganiseerde reinigingsdienst ontstond in 1592. Stadssecretaris Van Hout besluit dan aan de "Meesteren van de Armen", de diakonie, een inzamelvergunning af te geven om dagelijks het vuil bij de ingezetenen weg te halen. De Diakonie verpacht op haar beurt weer het werk.

Leiden wordt in 18 wijken verdeeld en het vuil wordt door schuiten opgehaald. In die tijd ontstaat de ratel, die gebruikt wordt om de burger aan te sporen zijn vuil in de langsvarende schuit te werpen. Omdat het afval nog steeds geld opbrengt en hier en daar afval opgeslagen wordt totdat er zich een koper aanbiedt, ontstaan besmettelijke ziekten. Uit archiefstukken blijkt dat in 1635 binnen een half jaar maar liefst 14.000 inwoners overlijden door die ziekten. Leiden is op dat moment de tweede stad van Holland met 70.000 inwoners. De zwarte rat vrat zich dik aan het afval, dat deden ook de vlooiën op de rat en die vlooiën stapten regelmatig over op mensen. Het zou jaren duren voordat men ontdekte hoe die besmettelijke ziekten werden overgedragen. Het waren vooral die kleine springertjes die thans grotendeels uitgeroeid zijn.

In december 1684, nu ruim driehonderd jaar geleden, nam de gemeente zelf de verpachting in handen. Het vuil werd met handkarren in de straten opgehaald. De karren

hadden aan de zijkanten jutezakker hangen, waar de ophalers de waardevolle dingen uit het vuil instopten. Dat waren lompen en beenderen. Voor de ophalers hadden deze produkten waarde. De ophalers kregen de naam van ashaalders of karrelieën. Zij hadden later de gewoonte in dichtvorm een heils- of nieuwjaarswens aan de burgerij aan te bieden. Dit systeem bleef bijna twee eeuwen in stand. Eerst in 1881 komen er veranderingen mede onder invloed die de maatschappij onderging. De industrie kwam opzetten, de bevolking groeide en de vakbeweging kwam van de grond.

In het jaar 1881 worden de gebroeders J. en P. van Ulden aangewezen om de inzameling van het afval in Leiden te verzorgen tegen een vergoeding uit de gemeentekas. Dan eerst gaat het afvoeren van huisvuil de overheid geld kosten.

In 1903 houden de gebroeders Van Ulden het voorgezien en het stadsbestuur schakelt de gebroeders Blok uit 's-Gravendeel in. Voor f 21.940,- per jaar zijn zij bereid de stad te ontdoen van huisvuilafval. Hoewel het systeem best wel voldoet, zijn de werkomstandigheden van de ashaalders ronduit bedroevend. Omdat er inmiddels ook een volksgezondheidsaspect bij komt, het afval wordt steeds vuiler en gevaarlijker voor de gezondheid van de burgers, besluit de Leidse gemeenteraad in 1911 om de hele zaak zelf in de hand te nemen. In december 1913 wordt dan aan de Lange-gracht een vuilverbrandingsinstallatie in werking gesteld. Tot 1929 wordt vrijwel al het Leids vuil daar verbrand. De kosten zijn dan inmiddels al opgelopen tot ruim f 50.000,- per jaar. Die eerste Leidse vuilverbranding wordt in 1929 gesloten wegens ernstige overlast.

De tweede Leidse vuilverbrandingsinstallatie wordt geopend in 1966 en zal in september van dit jaar ook weer worden gesloten wegens overlast. Inmiddels vermeldt de begroting van deze Leidse vuilverbrandingsinstallatie een bedrag van 12 miljoen. Huisafval is allang geen "handelsprodukt" meer, maar een produkt dat slechts met veel geld verwerkt kan worden.